

תורת הבטחון - פרשת במדבר

בענין ההשגחה על הבוטח בה'

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. (א, א)

פי' רש"י וז"ל, "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים. כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם", עכ"ל. ודברי רש"י צ"ב, דבשלמא כשיצאו ממצרים מנאן להראות חיבתן, דבאותה שעה כלל ישראל נבחרו מכל האומות להיות לו לעם סגולה. וגם כשנפלו בחטא העגל השי"ת מנאן להורות חיבתן, שאע"פ שחטאו מ"מ עדיין היו כלל ישראל חביבין אצלו ית'. אבל מדוע כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן, מדוע זו שעה שצריך השי"ת להראות חיבתו ואהבתו שהוא "אוהב עמו ישראל"?

להיות בוטח בהשי"ת צריך שיתברר לו אהבת ה' על ברואיו

הנה אחד מן היסודות הנצרכים ביותר להיות בוטח בה' באמת, הוא שיאמין בלב שלם שהשי"ת אוהב את עמו ישראל. ומי שבאמת מאמין בזה, ומרגיש האהבה, בודאי יבטח בה' שימלא משאלות לבו.

החובת הלבבות (שער הבטחון, פרק ב) כתב וז"ל, "אך הסבות אשר בהן יתכן הבטחון מהבוטח על הברואים הן שבע. אחת מהן הרחמים והחמלה והאהבה, כי האדם כשהוא יודע בחברו שהוא מרחם וחומל עליו, יבטח בו ותנוח נפשו עליו בכל מה שיטריחחו מעניניו ... וכאשר נחקר על אלה השבעה תנאים, לא נמצאם כלל בברואים ונמצאם כולם בבורא יתעלה: שהוא מרחם על בריותיו, כמו שכתוב רחום והנון ה' וגו', ואמר: ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה וגו'", עכ"ל.

והוסיף על זה (בפרק ג) וכתב וז"ל, "אך ההקדמות, אשר בברורן ואמתתן ישלם לאדם הבטחון באלהים ... הראשון, שהבורא יתברך מרחם על האדם יותר מכל מרחם, וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו, כולם הם מרחמי האל וחמלתו, כמ"ש הכתוב: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך", עכ"ל. הרי שהוסיף החובת הלבבות (בפ"ג) שלא יתכן שיושלם בטחונו של אדם בהשי"ת, רק אם יתברר לו שכל הרחמים כולם הם מרחמי השי"ת. דהיינו שכל הרחמים שאחרים מרחמים על ברואים, כגון אם המרחמת על בניה וכדומה, זהו כולו מרחמי השי"ת. ואין שום כח לבן אדם לרחם על אחר מצד עצמו. וע"כ מה לו לבטוח על זולתו שירחם עליו, הלא כל הרחמים הם אך ורק מאת השי"ת.

מי שאינו מכיר גודל אהבת השי"ת זהו אחד ממפסידו
הבטחון

והנה מי שאינו מכיר גודל אהבת השי"ת על ברואיו זהו סיבה שיפסיד כל בטחונו בהשי"ת. וכבר האריך החובת הלבבות (פרק ז)

שזהו אחד מן הסיבות שיפסיד כל מדת הבטחון בהשי"ת וז"ל, "ומפסידיו עוד, הסכלות בענין הבורא ובמדותיו הטובות, כי מי שאינו מבין רחמי הבורא על ברואיו והגנתו עליהם והשגחתו ומשלו בהם ושהם קשורים באסוריו לא ינוח לבו ולא יסמוך עליו", עכ"ל. ר"ל, שכל זמן שלא יתברר לאדם גודל רחמי השי"ת, ואינו מכיר מידותיו של הקב"ה, לעולם לא ינוח נפשו להיות בוטח בהשי"ת באמת, דבכל מה שבוטח בו, יחשוב לעצמו "מה"ת שיעשה לי השי"ת מה שאני סומך עליו ובוטח בו לעשות"? אבל אם מכיר גודל האהבה שהשי"ת אוהב את עמו ישראל, בודאי לא יעלה על דעתו מחשבה זו, דמי שאוהב את חברו, בודאי יעשה מה שסמוך עליו לעשות, קו"ח בן בנו של קו"ח אם אחד בוטח בה' בודאי יעשה כל מה שבטח עליו.

ועל כן, החובה מוטלת על האדם להיות מתבונן ברחמי השי"ת על ברואיו, וע"י זה יחזק את עצמו להיות מן הבוטחים בהשי"ת באמת. אבל האמת הוא שאין לנו שום השגה בגודל אהבתו אותנו, כדאיתא בזוהר הק' (שמות דף ה' ע"ב) וז"ל, "א"ר יהודה אלמלי הוו ידעין בני נשא רחימותא דרחים קודשא בריך הוא לישראל הוו שאגין ככפיריא למרדף אבתריה", [תרגום: א"ר יהודה אלמלי היו יודעין בני אדם האהבה שאוהב הקב"ה לישראל היו שואגים ככפירים לדרוף אחריו], עכ"ל. הרי מבואר מדברי הזוהר, דלית לנו שום השגה כמה אוהבים אנו לפני אבינו מלכנו, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

הבוטח בהשי"ת זוכה להשגחה כבן

ויש להוסיף על זה, דמי שמכיר גודל אהבת הקב"ה בודאי יבטח בהקב"ה באמת בלב שלם, ומתוך אותו בטחון זוכה להשגחת השי"ת באופן נפלא למעלה מדרך הטבע. ונבאר הענין על פי דברי הגר"א (אמונה והשגחה סי' ז) שכתב וז"ל, "והנה הנהגת המלך יתחלק לשלשה חלקים בכלל. א] הנהגת המלך עם בנו יחידו שנפשו קשורה בנפשו, ומשגיח עליו תמיד בעינא פקיא, בלא שום אמצעי כלל. ב] הנהגתו עם לגיון המיוחד לו, אשר הערו נפשם כמה פעמים למות על כבוד מלכותו. והנה גם עליהם משגיח המלך בעינא פקיא, אלא לא על ידי עצמו, רק על ידי משרתיו העומדים בהיכלו. ג] הנהגתו עם שאר העם יהיה על ידי הרבה אמצעים, שרי אלפים, שרי מאות כו'. כן בדמיון זה יתחלק הנהגתו יתברך את העולם לשלש מדרגות, למראה עינינו ... וכמו שכתוב (הגדה של פסח): "אני ולא מלאך", והיה כהנהגת האב את בנו, כמו שכתוב (שמות ד, כב-ג): "בני בכרי ישראל כו'", "הנני הרג את בנך בכרך", וזכו לזה מפני תקף האמונה ויותר מזה נתגלה השגחתו ביס, וכן כל הנהגתם היה שלא כדרך הטבע, כמון, ובאר, ועמוד ענו, ובמלבושיהם, והיה זה לעמת תקף אמונתם בלכתם אחריו בארץ לא זרועה (ירמיהו ב, ב) ... "עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו, דמי שבוטח בהשי"ת זוכה להשגחת השי"ת באופן נפלא! ממש כמו בן שזוכה להשגחת אביו! כמו שהאב תמיד משגיח על בנו בהשגחה גדולה, ותמיד דואג לכל צרכיו, מהדברים

הגדולים ועד הדברים הקטנים, עד לכל פרט ופרט הנוגע לחייו. וכל זה הוא רק על בנו, אבל על אחר שאינו בנו אינו משגיח עליו כלל, דמתוך גודל אהבתו שאוהב את בנו זהו הגורם הך השגחה. וכך הוא גם ענין השגחת קוב"ה, דמי שמשים עצמו כבן של הקב"ה זוכה שהקב"ה משגיח עליו, ודואג על כל צרכיו כמו שהאב דואג על בנו. וזה שהאב דואג על בנו הוא מגודל האהבה שהאב אוהב את בנו. וע"כ זהו מיסוד היסודות שצריך לידע למען יבטח בהשי"ת, את גודל האהבה שהקב"ה אוהב את עמו ישראל. וע"י שיתבונן בזה, יחזק עצמו להיות בטוח בהשי"ת באמת בלב שלם, וזכה ל"והיה ה' מבטחו", והשי"ת ישגיח עליו ממש כמו אב שמשגיח על בנו, ותמיד ידאג לו, לכל צרכו ומחסורו, כמו שהאב האוהב את בנו תמיד דואג ומשגיח עליו.

וכן איתא בזוהר (ח"א דף ר"ה, ע"ב): "אתה ה' אבינו, דהא את קיימא עלן תדיר לברכה ולאשגחא עלן, כאבא דאשגח על בנין בכל מה דאצטריך לון" [תרגום: אתה ה' אבינו, שהרי אתה תמיד עומד עלינו לברך ולהשגיח עלינו כמו אב שמשגיח על הבנים בכל מה שצריך להם], ע"כ. ואם אחד באמת ירגיש שהקב"ה משגיח עליו ממש כמו אב שמשגיח על בנו האוהב לו, בודאי בלי שום ספק שיבטח בהשי"ת באמת, ובודאי יזכה להשגחת השי"ת שיעזרהו בכל מצב שהוא.

השגחה למעלה מדרך הטבע

והך השגחה שהבוטח בה זוכה לה, אינו רק השגחה בדרך הטבע, רק שיזכה להשגחה באופן נפלא למעלה מדרך הטבע, והשי"ת בעצמו יעזרהו ולא ימסרהו אפילו למלאכים להשגיח עליו. וכבר האריך המלבי"ם (תהלים צא) בענין זה וכתב בענין מי שבוטח בה ז"ל, "אבל ה' יאמר, לא אעזוב את שמירתו אל מלאכים שהם ישמרוהו בדרך הטבע שיתרחק מן המוזיק ושינצל בדרך הקרוב אל הטבע, כי רק בעצמי אשמרהו בענין נעלה מדרך הטבע ... כי אין שמירתך ע"י מלאכים ושלוחים בענין קרוב אל הטבע רק ע"י ה' בעצמו, כי אחר שבי חשק אפלטחו בעצמי מן הצרה, הגם שיהיה במקום סכנה, וע"י שידע שמי, שהיא מדרגה יותר גדולה מן החשק, שזה כבר השיג את חשקו וידע שמי, אשגבהו שעוד יתגבר על המזיקין", עכ"ל. הרי שמי שבוטח בהקב"ה, הקב"ה בעצמו שומר אותו, ואינו מניח שמירתו אפילו להמלאכים. ואותו שמירה שהקב"ה שומר, אינו שמירה בדרך הטבע, אלא שמירה למעלה מדרך הטבע. נורא למתבונן!

שמירתו של אדם תלוי בדביקותו בהשי"ת

הרמב"ן האריך שהשיעור שהאדם זוכה להשגחה למעלה מדרך הטבע תלוי כפי השיעור שהוא דבק בהשי"ת, שכתב על הפסוק (איוב לו, ז): "לא יגרע מצדיק עיניו" וז"ל, "זה הכתוב מפרש ענין גדול בענין ההשגחה ובאו בו פסוקים רבים, כי אנשי התורה והאמונה התמימה יאמינו בהשגחה כי האל ישגיח וישמור אנשי מין האדם ... והטעם הזה ידוע וברור כי האדם מפני שהוא מכיר את אלהיו ישגיח עליו וישמור אותו, ולא כמו שאר הבריות שאינן מדברות ואינן יודעות

בוראם, ומן הטעם הזה ישמור את הצדיקים, כי כאשר לבם ועיניהם תמיד עמו, כן עיני ה' עליהם מראשית השנה ועד אחרית שנה, עד כי החסיד הגמור הדבק באלהיו תמיד, ולא יפרד הדבק במחשבתו בו בענין מעניני העולם, יהיה נשמר תמיד מכל מקרי הזמן אפילו ההווים בטבע וישתמר מהם בנס יעשה לו תמיד, כאלו יחשב מכת העליונים אינם מבני ההווה וההפסד למקרי העתים, וכפי קרבתו להדבק באלקיו ישתמר שמירה מעולה, והרחוק מן האל במחשבתו ובמעשיו ואפילו לא יתחייב מיתה בחטאו אשר חטא, יהיה משולח ונעזב למקרים ובאו בזה פסוקים רבים ... וכתב "עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו", יאמר כי עיניו עליהם כאשר הם מיחלים לו תמיד ונפשם דבקה עמו, עכ"ל. ומבואר מדבריו, דשמירתו של אדם תלוי כפי השיעור שהוא דבק בהשי"ת, מי שדבוק בהשי"ת תמיד, ישמר לגמרי מכל טבעי העולם, ויזכה לשמירה למעלה מדרך הטבע. ומי שאינו דבוק בהשי"ת כל כך, כן ימעט שמירתו. ותן לחכם ויחכם עוד.

שכינה מתוך הבטחון

ולפי זה י"ל, דזהו הטעם מדוע מנאן השי"ת קודם שהשרה השכינה בתוכם. שהרי עיקר השראת השכינה היתה רק מכח בטחונם של כלל ישראל. [כמבואר בדברי הגר"א (ביאורי הגר"א אגדות ב"ק צב, ע"ב) וכן בדברי הרמב"ן (דברים לג, יב) עיי"ש בדבריהם]. וא"כ כשראו כלל ישראל גודל החביבות שהשי"ת - "אוהב עמו ישראל", ועל כן מנאן תמיד, בודאי בלי ספק כל אחד ואחד הוסיף בטחונו בהשי"ת, וע"י זה השי"ת השרה השכינה בתוכם. שהחביבות של כלל ישראל לפני השי"ת גרם לכלל ישראל לבטוח בו ית', ורק על ידי זה השי"ת השרה השכינה בתוכם.

שכינה - השגחה

הרמב"ם (מורה נבוכים ח"א פרק כ"ה) כתב שפי' "שכינה" - הוא מלשון הקרא "והוא שוכן באלוני ממרא" - וענין השכינה במקום הוא התמדת העומד במקום אחד, כן כשהשגחת ה' מתמדת במקום אחד נקרא זה "השראת השכינה". וביאר הנודע ביהודה (או"ח סי' ק"ז) ששניהם הם דבר אחד, לפי שבזמן שישראל עושים רצונו של השי"ת אז עיקר השגחתו עליהם, ומשפיע להם כל שפע טוב שבעולם. וזהו הפי' שהשכינה שורה בישראל שהשגחה שקרוי שכינה הוא בישראל רק כשעושיין רצונו של השי"ת, עיי"ש בכל דבריו. ולפי זה מובן היטב ענין זה שהשכינה שורה בישראל משום מדת הבטחון, ומכח מדת הבטחון זוכה להשגחת השי"ת, שהם ענין אחד.

לימוד למעשה:

הנה כל אחד ואחד יש לו צרכים ובקשות וישועות שהוא מחכה ומצפה להם, אבל אם נזכה להכיר גודל האהבה שהשי"ת אוהב כל אחד ואחד, כמו אב שאוהב את בנו, ורוצה ליתן לנו כל בקשותינו, יהיה זה סיבה שנבטח בו באמת, וע"כ נזכה שהשי"ת ימלא כל משאלות לבנו לטובה!